

A Comparative Study of the Opportunities and Challenges of Sino-Russian Economic Plans in Central Asia for Iran

Mohammad Farhadi¹

Ph.D. in Political Science, Institute of Philosophy, Politics and law of A.M.
Baha-al-Din, National Academy of Sciences of Tajikistan, Tajikistan

(Date received: 26 December 2021- Date approved: 17 August 2022)

Abstract

Introduction: This article seeks to compare the opportunities and challenges of economic projects of China and Russia in Central Asia for Iran. Considering the importance of the current research, it can be said that the analysis of the threats and opportunities of the presence of Russia and China in Central Asia is important for Iran from this point of view, which helps policy makers in the political and security fields to draw the appropriate security environment in the region based on current and future developments as well as the relationship between the presence of these two powers in the region with its regional threats and opportunities within the framework of the national interests of Iran and Central Asia. In line with the necessity of this research, it can be said that the increasing presence of China and Russia in the region while intensifying the competition, can become a serious competitor for Iran in the field of energy transit, transportation of goods and economic programs, etc. which itself can pose a big challenge for national interests of Iran.

Research Question: What are the threats and opportunities for Iran in implementing the China-Russian economic projects in Central Asia?

Research Hypothesis: Due to the qualitative, exploratory and constructive nature of the article, we refrain from presenting hypothesis.

Methodology (and Theoretical Framework if there are): Based the content analysis method and thematic matrix type with indirect observation (text analysis), the research data has been collected in the form of targeted sampling from existing documents (traditional and virtual, including books, websites, articles and research). Then, through thematic coding, the research data were coded and basic

---

¹E-mail: farhadi_m2222@yahoo.com (Corresponding Author)

themes were organized and comprehensive opportunities and threats of Russian and Chinese economic projects in Central Asia were identified and finally, it was compared and analyzed in terms of opportunities and challenges as well as commonalities and differences. In the validation method, the qualitative findings of the research are evaluated and controlled by auditing relevant experts and specialists and applying their opinions regarding the qualitative findings of the research and forming a focused group consisting of 6 experts (in the fields of regional studies and international relations).

Results and Discussion: The common features of the economic programs of Russia and China in Central Asia for Iran in terms of opportunities are as follows: On the one hand, the geopolitical importance of Iran is discussed and on the other, the issue of expanding Iran's relations with the countries involved in these economic projects is considered. In addition, the difference between the economic plans of Russia and China in Central Asia for Iran can also be discussed from this point of view: in terms of challenge, negative political and economic consequences for Iran caused by the implementation of Russian economic plans on the one hand and the formation of tension and disruption of the balance of interests between the countries involved in China's economic plan can also be raised from the other side.

Conclusion: The obtained results show that Iran's opportunities in Russia's energy transfer plans in Central Asia include the use of Russia's capacity by Iran to deal with regional and extra-regional threats in the field of energy because Iran can take advantage of Russia's opposition to Turkey's presence in the region and transfer its energy resources and even sell its oil and gas through Russia. The threat of Russia's energy transit plans in Central Asia for Iran has led to tension between Iran and Russia over energy transfer in Central Asia because Russia and Iran have not reached an agreement on the issue of energy transfer in Central Asia and at the same time the Russian Federation intends to Iran remove Iran from the cycle of energy transmission in Central Asia.

In addition, increasing Iran's relationship with the Eurasian region will make the sanctions ineffective. The threat of the economic plan of the Eurasian Union in Central Asia for Iran will be the possible negative political and economic consequences due to its membership; The threats of the economic plan of the Eurasian Union in Central Asia for Iran will equal to having negative political and economic consequences due to its membership because they will lead to various

security and legal crises for Iran. At the same time, the Eurasian Union does not have the necessary competitive advantage over other countries, especially China and India.

Being overly optimistic about this plan due to China's geopolitical ambitions will not have pleasant consequences for Iran, Russia and the countries of the region. The similarities between the two economic plans of Russia in Central Asia for Iran include the expansion of Iran's relations with Russia and the countries involved in the economic plans. The difference between Russia's economic plans in Central Asia for Iran is the emergence of conflict and tension between Iran and Russia with the implementation of the energy transit routes and also having negative trans-regional political and economic consequences for Iran with the implementation of the Eurasia plan.

Keywords: Central Asia, Iran, China, Economic Projects, Russia, Thematic Matrix.

مطالعه تطبیقی فرصت‌ها و تهدیدهای طرح‌های اقتصادی چین و روسیه

در آسیای مرکزی برای ایران

محمد فرهادی*

دکتری علوم سیاسی، دانشگاه علوم آکادمی تاجیکستان
(تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۵ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۲۶)

چکیده

در این نوشتار به دنبال مطالعه تطبیقی فرصت‌ها و تهدیدهای طرح‌های اقتصادی چین و روسیه در آسیای مرکزی برای ایران هستیم. بنابراین با روش تحلیل مضمون و از نوع ماتریس مضمون با مشاهده غیرمستقیم (واکاوی متن‌ها)، داده‌های نوشتار را به صورت روش نمونه‌گیری هدفمند از روی متن‌های موجود گردآوری و به وسیله رمزگذاری موضوعی، مضمون‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای طرح‌های اقتصادی چین و روسیه در آسیای مرکزی برای ایران را شناسایی و برحسب وجوه اشتراک و جدایی با یکدیگر مقایسه و تحلیل کرده‌ایم. یافته‌های نوشتار نشان داد وجه اشتراک طرح‌های اقتصادی چین و روسیه در آسیای مرکزی برای ایران از نظر فرصت، افزایش اهمیت ژئوپلیتیکی ایران و گسترش روابط با کشورهای درگیر این طرح‌های اقتصادی است. همچنین، وجه جدایی طرح‌های اقتصادی چین و روسیه در آسیای مرکزی برای ایران از نظر تهدید، داشتن پیامدهای منفی سیاسی و اقتصادی به دلیل اجرای طرح‌های اقتصادی روسیه و به وجود آمدن تنش و برهم خوردن توازن منافع میان کشورهای درگیر طرح اقتصادی چین است. برای اعتبارسنجی یافته‌های کیفی از روش ممیزی و تشکیل گروه کانونی و برای پایایی سنجی آن از قابلیت تکرارپذیری و قابلیت انتقال یا تعمیم‌پذیری استفاده کرده‌ایم.

واژگان اصلی: آسیای مرکزی، ایران، چین، طرح‌های اقتصادی، روسیه، ماتریس مضمون.

مقدمه

همراه با فرایند جهانی‌شدن و افزایش اهمیت توسعه اقتصادی، کشورها تلاش می‌کنند با کاربست طرح‌ها و برنامه‌های مختلف، منافع ملی خود را در ابعاد اقتصادی و در مناطق مختلف دنبال کنند. در این زمینه، آسیای مرکزی از مناطقی است که در کانون توجه این نوع از دیپلماسی قرار گرفته است، زیرا نخست این منطقه توانمندی اقتصادی، بی‌نیازی انرژی و گستردگی منابع طبیعی زیادی دارد؛ دوم، بعد از فروپاشی اتحاد شوروی فضای جدیدی از نظر ارتباطات بر این منطقه حاکم شده است؛ سوم، تمرکز در آسیای مرکزی ساده‌ترین و کمترین هزینه را برای عمق حیاتی و راهبردی روسیه در شمال و چین در جنوب شرقی در پی خواهد داشت، زیرا تسلط و کنترل بر این منطقه امکان کنترل نفت و گاز و مواد معدنی و منابع کشاورزی را برای دو قدرت فراهم کرده است و سبب اتصال شبه‌قاره هند به روسیه و چین می‌شود. در نتیجه این عوامل به همراه ضعف اقتصادی و همچنین کمبود نیروی متخصص در منطقه سبب شده است تا هم کشورهای آسیای مرکزی پذیرای طرح‌ها و برنامه‌ها اقتصادی مانند «اتحادیه اقتصادی اوراسیا»، «طرح انتقال انرژی» و طرح ابتکار «کمربند و راه» باشند و هم روسیه و چین راضی به انجام چنین فعالیت‌های اقتصادی‌ای باشند.

بنابراین مهم‌ترین انگیزه این قدرت‌ها از این طرح‌ها عبارت‌اند از برآوردهای ژئوپلیتیکی یا منافع اقتصادی یا هر دوی آن‌ها با هم. بنابراین برهم‌کنش میان اقتصاد و ژئوپلیتیک یکی از ویژگی‌های اساسی و زیربنایی در میان هدف‌های این دو قدرت است که دو فرض اساسی را محتمل ساخته است. فرض اول اینکه فهم متقابل از منافع ملی دو طرف، یعنی قدرت‌های بزرگ و طرح‌های اقتصادی آن‌ها و کشورهای آسیای مرکزی، مبنی بر فهم بنیادهای اقتصادی و منافع اقتصادی موجود میان آن دو است. به بیانی، شالوده‌های اقتصادی هر دو طرف، مؤلفه‌های روابط متقابل میان آن دو در ابعاد مختلف سیاسی و امنیتی را شکل می‌دهد. فرض دوم اینکه سیاست قدرت‌های بزرگ در قالب طرح‌های اقتصادی با کشورهای منطقه می‌تواند دربردارنده فرصت‌ها و تهدیدهای فراوان درون منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای برای کشورهایی از جمله ایران باشد.

در مورد اهمیت این نوشتار می‌توان گفت واکاوی تهدیدها و فرصت‌های حضور روسیه و چین در آسیای مرکزی برای ایران بسیار پراهمیت است، زیرا به دست‌اندرکاران حوزه سیاست‌گذاری و امنیتی برای ترسیم محیط مناسب امنیتی از منطقه بر اساس روند تحولات جاری و آینده و همچنین ارتباط بین حضور این دو قدرت در منطقه و تهدیدها و فرصت‌های منطقه‌ای آن در متن منافع ملی ایران و منافع کشورهای آسیای مرکزی کمک می‌کند. در مورد ضرورت این پژوهش نیز باید گفت که گسترش حضور چین و روسیه در منطقه ضمن تشدید رقابت می‌تواند از نظر انتقال انرژی و حمل‌ونقل کالا و برنامه‌های اقتصادی به رقیبی جدی برای ایران تبدیل شود و منافع ملی ایران را با چالش اساسی روبه‌رو کند. در این نوشتار

به دنبال پاسخ این پرسش هستیم که پیاده‌سازی طرح‌های اقتصادی چین و روسیه در آسیای مرکزی چه تهدیدها و فرصتهایی برای ایران در پی دارد؟

نوشتار حاضر از نظر ماهیت داده در شمار طرح کیفی و از نوع تحلیل مضمون است. تحلیل مضمون به روش‌های مختلف صورت می‌گیرد که در این پژوهش از ماتریس مضمون برای شناسایی و مقایسه مضمون‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای طرح‌های اقتصادی چین و روسیه در آسیای مرکزی برای ایران استفاده شده است. گفتنی است ماتریس مضمون‌ها برای مقایسه مضمون‌ها با یکدیگر در داده‌های متنی استفاده می‌شود. با این روش، داده‌های برآمده از منابع یا افراد مختلف با یکدیگر مقایسه می‌شود تا شباهت‌ها و تفاوت‌ها مشخص و شناخته شود. بنابراین با استفاده از روش تحلیل مضمون و از نوع ماتریس مضمون با مشاهده غیرمستقیم (واکاوی متن‌ها)، داده‌های پژوهش به صورت روش نمونه‌گیری هدفمند از روی اسناد و مدارک موجود (سنتی و مجازی شامل کتاب‌ها، سایت‌ها، مقاله‌ها و پژوهش‌ها) گردآوری شده‌اند. آنگاه به واسطه رمزگذاری موضوعی، داده‌های پژوهش رمزگذاری و مضمون‌ها پایه‌ای، سازمان یافته و فراگیر فرصت‌ها و تهدیدهای طرح‌های اقتصادی روسیه و چین در آسیای مرکزی شناسایی و سرانجام برحسب فرصت‌ها و تهدیدها و نیز جنبه‌های شباهت و تفاوت با یکدیگر مقایسه و تحلیل شده‌اند. در روش اعتبارسنجی به روش ممیزی از کارشناسان و خبرگان مربوط و کاربست نظر آن‌ها در رابطه با یافته‌های کیفی پژوهش و تشکیل گروه کانونی متشکل از ۶ نفر از صاحب‌نظران و خبرگان (حوزه‌های مطالعات منطقه‌ای و روابط بین‌الملل) یافته‌های کیفی پژوهش ارزیابی و کنترل شده است.

پیشینه پژوهش

مروری بر پیشینه تجربی مربوط با موضوع تحقیق نشان می‌دهد که پژوهشگران و صاحب‌نظران این حوزه به فرصت‌ها و تهدیدهای متعددی در رابطه با عملیاتی‌شدن طرح‌های اقتصادی روسیه و چین برای ایران اشاره کرده‌اند. در اینجا به چند نمونه از آن‌ها اشاره می‌کنیم. یزدانی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «تعامل سیاست خارجی ایران و روسیه در تقابل با محور شرقی - غربی در قفقاز جنوبی» بر جلوگیری روسیه از ورود ایران به مبادلات انرژی منطقه تاکید دارد، میرترابی حسینی و خزایی (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «نقش دیپلماسی و راهبرد امنیت انرژی روسیه در سیاست خارجی روسیه (۲۰۱۵-۲۰۲۰)» به درپیش گرفتن دیپلماسی و راهبرد امنیت انرژی تهاجمی از سوی روسیه در سیاست خارجی خود در زمینه بازیابی قدرت و وابستگی کشورهای منطقه و اروپا به خود می‌پردازد. فرجی راد و صالحی دولت‌آبادی (۱۳۹۶) در مقاله‌ای تحت عنوان «اهمیت نقش انرژی در سیاست خارجی روسیه» بر تلاش روسیه برای استفاده از اهرم انرژی برای کنترل بخشی از بازار انرژی در ژئوپلیتیک جهانی و بازسازی امپراتوری خود توجه دارد، میرفخرایی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «اتحادیه اقتصادی اوراسیا و الزامات ژئواکونومیک آن برای ایران» بررسی می‌کند که اتحادیه اقتصادی اوراسیایی یک

جهت‌گیری ژئوپلیتیک در چارچوب رقابت‌های اقتصادی است که برای ایران نیز در منطقه، مجموعه‌ای از الزام‌های ژئواکونومیک را به همراه دارد. ماراتوویچ (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان «مبانی قانونی شکل‌گیری اتحادیه اقتصادی اوراسیا» بر اساس‌های قانونی شکل‌گیری اتحادیه اقتصادی اوراسیایی از جمله ایجاد منطقه تجارت آزاد، ایجاد اتحادیه گمرکی، تشکیل یک فضای اقتصادی واحد و تأسیس اتحادیه اقتصادی اوراسیایی اشاره می‌کند. سیرایژکین (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان «طرح کمر بند اقتصادی جاده ابریشم» در فضای پیچیده آسیای مرکزی» بر همگرانبودن طرح یک کمر بند، یک راه تأکید دارد که در راستای گسترش ظرفیت صنعتی کشورهایی که کمر بند اقتصادی جاده ابریشم از راه آن‌ها عبور خواهد کرد، نبوده، بلکه در این طرح توسعه مؤثر مناطق غربی خود چین، مقدم بر همه چیز است. رضاپور و اسکندری (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «فرصت‌ها و تهدیدهای طرح یک کمر بند- یک جاده چین برای ایران» در بحث فرصت‌های توسعه و تعمیق روابط این کشورها با چین، ظرفیت‌سازی برای برتری منطقه‌ای، تعامل هم‌زمان با شرق و غرب، ایجاد مسیرهای مختلف خشکی و دریایی و متنوع‌سازی ورودی‌های واردات انرژی، تأمین، تسهیل و افزایش امنیت انتقال انرژی برای عرضه‌کنندگان و مصرف‌کنندگان برای تأمین منافع کشورها و در زیر پیامدهای محورهایی همانند برتری چین بر ساختار ژئواکونومی کشورهای ایران و تشدید رقابت روسیه، آمریکا در منطقه اشاره می‌کند.

نتایج این نوشتار از نظر فرصت‌ها و تهدیدها و نیز شباهت‌ها و تفاوت‌های طرح‌های اقتصادی روسیه در منطقه آسیای مرکزی برای ایران، با نتایج پژوهش‌های یزدانی و همکاران (۱۳۹۵)، میرترابی حسینی و خزایی (۱۳۹۸) و فرجی راد و صالحی دولت‌آبادی (۱۳۹۶) مبنی بر اینکه روسیه با دستورکار قرارداد راهبرد امنیتی انرژی در روابط منطقه‌ای و بین‌منطقه‌ای می‌خواهد نسبت به تداوم و بازیابی سیاست‌خارجی خود در آسیای مرکزی و نیز اروپا اقدام کند، پس از ورود ایران به روابط انرژی منطقه جلوگیری کند، نزدیک است. زیرا این سیاست می‌تواند به‌عنوان تهدید موجب تنش میان ایران و روسیه بر سر نقل و انتقال انرژی در آسیای مرکزی و نیاز ایران به روسیه برای انتقال انرژی گاز خود به اروپا شود. همچنین نتایج نوشتار حاضر از نظر تهدیدها با پژوهش میرفخرایی (۱۳۹۴) مبنی بر به‌دنبال داشتن الزام‌های ژئواکونومیک برای ایران در چارچوب رقابت‌های اقتصادی اتحادیه اوراسیایی نزدیک است. همچنین نتایج این نوشتار با نتایج پژوهش ماراتوویچ (۲۰۱۶) مبنی بر اینکه اساس قانونی شکل‌گیری اتحادیه اقتصادی اوراسیایی در قالب ایجاد منطقه تجارت آزاد و تشکیل فضای اقتصادی واحد می‌تواند به‌عنوان فرصتی برای گسترش روابط اقتصادی همه‌جانبه ایران با اعضای اتحادیه اوراسیایی در نظر گرفته شود؛ نزدیک است. نتایج نوشتار حاضر از نظر فرصت‌ها و تهدیدها و نیز شباهت و تفاوت طرح اقتصادی چین در منطقه آسیای مرکزی برای ایران، با نتایج پژوهش سیرایژکین (۲۰۱۸) و رضاپور و اسکندری (۱۳۹۷) مبنی بر اینکه کمر بند طرح اقتصادی «یک کمر بند، یک راه» طرحی همگرایانه نیست و این طرح بیشتر منافع

و توسعه مؤثر مناطق غربی چین را پوشش می‌دهد، در همان حال موجب برتری چین بر ساختار ژئواکونومی ایران می‌شود؛ هم‌خوانی و نزدیکی دارد. زیرا همان‌گونه که نتایج این نوشتار نیز نشان می‌دهد طرح اقتصادی «یک کمربند، یک راه» از نظر تهدید موجب به‌وجود آمدن تنش و برهم خوردن توازن منافع میان کشورهای درگیر این طرح خواهد شد.

طرح‌های روسیه

الف) طرح انتقال انرژی

بر اساس راهبردهای ریاست جمهوری بوریس یلتسین به‌عنوان اولین راهبرد در مورد جهت‌گیری‌های اصلی سیاست انرژی و بازسازی صنعت سوخت و انرژی فدراسیون روسیه در مه ۱۹۹۵ تا سال ۲۰۱۰، دمیتری مدودیف و ولادیمیر پوتین، در ۱۲ مه ۲۰۰۹ تا سال ۲۰۲۰ در قالب «راهبرد امنیت ملی» ذخایر طبیعی و انرژی‌های فسیلی به‌عنوان ابزاری حیاتی و راهبردی در سیاست خارجی روسیه در نظر گرفته شده است. ادعایی تأیید شده است با این مضمون که منابع انرژی عاملی مهم در خدمت توسعه اقتصادی و ابزاری راهبردی برای پیاده‌کردن سیاست‌های داخلی و خارجی روسیه است.

تحلیل اسناد در حوزه انرژی در دوره مدودیف و پوتین نشان می‌دهد که هدف روسیه در چارچوب آیین سیاست انرژی، بازیابی نقش ابرقدرتی خود در نظام بین‌الملل است. بنابراین روسیه در این زمینه، دو اقدام اساسی انجام داد: نخست، در دو دوره نخست ریاست جمهوری ولادیمیر پوتین (۲۰۰۰ تا ۲۰۰۸) و با افزایش قیمت بالای انرژی در جهان پوتین تلاش‌های خود را برای بازیابی کنترل دولت بر روی شرکت‌های نفت و گاز روسیه به‌کار برد. از این‌رو، در سال ۲۰۰۵، دولت روسیه سهامدار اصلی گازپروم^۳ شد. در این ارتباط، پوتین در سال ۲۰۰۵ مفهوم جدیدی از «انرژی فرادولتی» را معرفی کرد و از هدف مسکو در رابطه با استفاده از مواضع غالب خود در بازار انرژی و انحصار ذخایر گازی پرده برداشت تا بتواند موضع بین‌المللی خود را در برابر کشورهای اروپایی و جمهوری‌های پیشین اتحاد شوروی تقویت کند (Omelicheva, 2018: 10). دوم، شاهد تلاش دولت روسیه برای کنترل صادرات انرژی از کشورهای اوراسیای مرکزی به بازارهای بین‌المللی برای این راهبرد بازسازی جایگاه ابرقدرتی هستیم. بنابراین در جمع‌بندی از طرح اقتصادی انرژی می‌توان گفت در سیاست خارجی روسیه در کوتاه‌مدت، بازگرداندن نفوذ این کشور بر جمهوری‌های اتحاد شوروی و کشورهای اروپای شرقی و مرکزی و معکوس کردن روند حرکت آن‌ها در همگرایی بیشتر با ساختارهای غربی و ناتو و در درازمدت تضعیف نفوذ آمریکا در قاره اروپاست (Karimipour & Niakooi, 2017: 198). از این‌رو روسیه همواره می‌کوشد تا جدا از

---

1. Dmitry Medvedev
2. Vladimir Putin
3. Gazprom

هدف‌های اقتصادی از انرژی به‌عنوان ابزاری سیاسی در روابط خود با کشورهای منطقه، غرب و اتحادیه اروپا بهره‌برداری کند.

ب) طرح اتحادیه اقتصادی اوراسیایی

یک قرن پیش، اولیانیتسکی، پژوهشگر روسی حقوق بین‌الملل پیش از انقلاب نوشت: «توسعه و پیچیده‌تر شدن پیاپی جامعه بشری - خانواده، طایفه، جامعه، دولت - موجب توسعه و پیچیده‌تر شدن نیازها و علایق انسانی شده است و با آن نسبت مستقیم دارد. تطابق‌نداشتن این شکل‌ها با نیازهای جدید زندگی و منافع و نیازهای پیچیده‌تر شده جدید جامعه و دولت، سبب ظهور شکل اجتماعی تازه‌ای شد که این نیازها را برآورده می‌کند. این شکل اجتماعی جدید به‌صورت اتحادیه‌های بین‌المللی ظهور یافت» (Ульяницкий, 2010: 55). در این مورد، ظهور اتحادیه‌های اقتصادی منطقه‌ای با آزادسازی تدریجی فعالیت اقتصادی خارجی در زمینه توسعه کشورهای عضو این اتحادیه‌ها، به‌نوبه خود به گسترش تجارت منطقه‌ای و اقدام‌های لازم برای سرمایه‌گذاری و تقویت و تحکیم یکپارچه‌سازی فرامنطقه‌ای به‌شکلی طبیعی و قابل انتظار منجر می‌شود (Sopilko et al, 2019: 616-618). از این‌رو، براساس این داده‌ها می‌توان گفت اتحادیه اوراسیایی، بر اساس اتحادیه گمرکی و جامعه اقتصادی اوراسیایی^۱ و برای توسعه بیشتر همکاری، تقویت اقتصاد و افزایش رقابت کشورهای شرکت‌کننده در بازارهای جهانی ایجاد شده که هدف آن همگرایی منطقه‌ای در اوراسیای مرکزی است. در نتیجه، فدراسیون روسیه کوشید تا نفوذ گسترده خود را از راه اتحاد با هریک از اعضا و افزودن گزینه‌های همکاری اقتصادی و امنیتی توسعه دهد؛ زیرا هدف روسیه از تشکیل این سازمان تداوم نفوذ خود بر کشورهای عضو این اتحادیه و به‌ویژه کشورهای آسیای مرکزی است؛ یعنی جایی که این کشور خود را عامل ثبات و امنیت در داخل و خارج آن می‌داند. علاوه بر هدف‌های ژئوپلیتیک، اتحادیه اقتصادی اوراسیایی، طرح اقتصادی بلندمدتی محسوب می‌شود که فدراسیون روسیه مهم‌ترین عضو آن است و در پی ایجاد بازار مشترک کالا، خدمات، سرمایه و نیروی انسانی است (Vinokurov, 2017: 55& 58).

طرح چین

الف) طرح اقتصادی «یک کمربند، یک راه»

طرح چین در سپتامبر ۲۰۱۳ آغاز شد، زمانی که شی، رئیس‌جمهور چین در سفر رسمی خود به کشورهای آسیای مرکزی ایده ایجاد کمربند اقتصادی جاده ابریشم جدید را ارائه داد (Xi Jinping, 2014: 313-318). ابتکار عمل شی خیلی زود با نام طرح یک کمربند، یک راه^۳

---

1. Olianitsky
2. EurAsEC
3. One Belt One Road (OBOR)

شناخته شد که بنابر نظر کارشناسان آسیای مرکزی، کمربند اقتصادی جاده ابریشم را می‌توان جزو مهمی از طرح نوین ژئوپلیتیک چین دانست که کشورهای همسایه و مقدم بر همه، آسیای مرکزی را در نظر دارد (Mayer, 2018: 2) و هدف اعلام شده آن، تقویت همکاری اقتصادی منطقه‌ای در اوراسیا و ایجاد «مدل نوین همکاری بین‌المللی و مدیریت جهانی» است (Львович, 2016: 104-109). به‌طور کلی به‌نظر می‌رسد راهبرد چین در آسیای مرکزی برای دهه‌های آینده بر زمینه‌های زیر متمرکز است: اولین مورد از راهبردهای چین در برابر آسیای مرکزی، تعمیق بیشتر همکاری‌های امنیتی با کشورهای آسیای مرکزی است (Vangeli, 2018: 675)؛ دوم، چین به دنبال، بهینه‌سازی مداوم ساختار سرمایه‌گذاری است. سوم، کاربست نفوذ و قدرت نرم و تقویت و گسترش ارتباط بین مردم (Klimes, 2017: 127)؛ چهارم، تقویت بیشتر همکاری سازنده با دیگر قدرت‌های بزرگ در آسیای مرکزی است. مبتنی بر ادامه احترام به منافع سنتی روسیه و تأثیر واقع‌گرایانه در آسیای مرکزی (Vangeli, 2018: 678).

چارچوب مفهومی

در ساختار نوین اقتصاد سیاسی بین‌المللی، برای قدرت‌های هژمون از میان سه رکن مادی تحکیم قدرت هژمون، یعنی سلطه بر منافع انرژی، حاکمیت بازار آزاد در اقتصاد سیاسی بین‌المللی و یک نظام مالی بین‌المللی با ثبات، انرژی و خط لوله انتقال انرژی از ارکان مهم سازنده هژمونی و سازوکارهایی است که دولت‌ها با آن می‌توانند در بازار تجارت جهانی، سهمی از تجارت خارجی را به خود اختصاص دهند. در این زمینه، انرژی و خطوط لوله انتقال انرژی می‌تواند برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی، فراهم کردن بستری مناسب برای گسترش همکاری‌های منطقه‌ای، تقویت زیرساخت‌های اقتصادی، افزایش نفوذ و نیز نقش سیاسی کشورها به‌عنوان ابزار مهم دیپلماسی برای تحقق و پیشبرد هدف‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی دوجانبه و چندجانبه کشورها و نیز تقویت همکاری‌های مشترک میان همسایگان و تثبیت صلح و ثبات منطقه‌ای مؤثر باشد. بر پایه چنین تحولاتی از دهه ۱۹۸۰ به بعد، نظریه پردازانی همچون کوهن و گیلپین با استناد به نظریه‌هایی چون «ثبات مبتنی بر هژمونی» بر این باور قرار گرفتند از آنجا که یکی از شاخص‌های بنیادین قدرت هژمونی در هر عصری، کنترل بر منابع، خطوط و مسیرهای انتقال انرژی است و با توجه به اینکه نفت، انرژی محسوب می‌شود و انرژی، قابل تبدیل به پول است و پول، کنترل می‌آفریند و کنترل نیز قدرت تلقی می‌شود، سلطه و برتری دولت هژمون، مشروط به کنترل بر چهار دسته منابع است: ۱. کنترل بر منابع خام جهان و از جمله انرژی؛ ۲. کنترل بر منابع سرمایه‌ای جهان؛ ۳. کنترل بر بازارهای جهانی؛ ۴. کنترل بر تولید کالاهایی با ارزش افزوده بالا (Sadeghi, 2012: 222). نظریه پردازان می‌گویند ریشه‌های شکل‌گیری منازعات بین‌المللی در دوران پس از جنگ سرد، دچار چرخش اساسی از ایدئولوژیک به رقابت بر سر تسخیر منابع طبیعی شده است. واقعیتی که امروزه

انرژی را هم به ابزار قدرت و هم به هدف قدرت در میان قطب‌های بزرگ اقتصادی و صنعتی جهان در اقتصاد سیاسی بین‌المللی تبدیل کرده است.

از دیدگاه نهادگرایان، دولت‌ها عقلانی و نفع‌محورند، ولی با توجه به اینکه منافع مطلق (حساسیت‌نداشتن نسبت به دستاوردهای دیگران) و نه منافع نسبی (حساسیت نسبت به دیگران) برای آن‌ها مهم است، همواره راهبرد همکاری را در حوزه‌های موضوعی مختلف بر رقابت و فردمحوری ترجیح می‌دهند. یکی از نکته‌های مهم در چارچوب نظریه نهادگرایی نولیبرال که ریچارد هاس به آن اشاره می‌کند، سیاسی شدن تدریجی هدف‌های بازیگران است. یعنی اگرچه کنشگران ممکن است در ابتدا هدف‌های فنی و غیرمجادله‌انگیزی در قالب چارچوب همکاری دنبال کنند، به تدریج به این توافق می‌رسند که برای دستیابی به هدف‌های فنی و اقتصادی خود از همه ابزارهای ممکن و در دسترس استفاده کنند که به آن «فرضیه تسری افقی عمودی» یا «منطق گسترش‌یابنده» نیز گفته می‌شود که سبب تسری همکاری فراملی از بخشی به بخش دیگر به منظور تسلط بر مسائل جدیدی می‌شود که از توافقات ابتدایی ناشی می‌شود (Daneshnia, 2011: 148-149).

ژئواکونومی زمینه‌های جغرافیای اقتصاد یک کشور است که با رویکردی برون‌گرانه بنیان‌های اقتصاد را در روابط قدرت تعریف و تعیین می‌کند. زمانی که بخشی یا همه قابلیت‌های اقتصادی کشورها در گرو مسائل جغرافیایی باشد، اقتصاد جغرافیایی یا ژئواکونومی شکل می‌گیرد. یعنی آنجا که اقتصاد انگیزه رقابت‌های قدرتی است، ژئوپلیتیک خوانشی اقتصادی از شرایط موجود را ارائه می‌دهد و جنبه ژئواکونومیکی به خود می‌گیرد. بنابراین ژئواکونومی، اثرگذاری عوامل یا زیربنای اقتصادی در محیط کشوری، منطقه‌ای یا جهانی در تصمیم‌گیری‌های سیاسی و رقابت‌های قدرتی و اثرگذاری این عوامل در ساختار شکل‌گیرنده ژئوپلیتیک منطقه‌ای یا جهانی را مطالعه می‌کند (Gholizadeh and Zaki, 2008: 27). در حالی که در دوران پیشین برتری با مفاهیم نظامی و راهبردی یا همان ژئوپلیتیک بود، در عصر کنونی ژئواکونومی شکل متفاوتی از رقابت را وصف می‌کند که در آن برتری دولتی با پیشروی اقتصادی سنجیده می‌شود (Mahkoubi and Goudarzi, 2019: 521-522). در نتیجه می‌توان گفت به دلیل وابستگی چین و روسیه به اقتصاد جهانی، نیاز این کشور به بازارهای بزرگ‌تر، تأمین مواد اولیه برای گسترش نفوذ سیاسی یا اقتصادی و چشم‌اندازها برای بقا و استمرار حضور خود در مناطق مختلف می‌تواند مهم‌ترین انگیزه آن‌ها در طراحی طرح‌های اقتصادی خود در منطقه باشد موضوع‌هایی که چارچوب مفهومی به درستی بر آن تأکید دارد.

یافته‌های پژوهش

به‌طور کلی روسیه در آسیای مرکزی دو طرح اقتصادی «انتقال انرژی» و «اتحادیه اقتصادی اوراسیایی» را دنبال می‌کند. علاوه بر آن چین در آسیای مرکزی طرح اقتصادی «یک کمربند،

یک راه» را دنبال می‌کند. بنابراین برای تحلیل، ابتدا به تحلیل مضمون تهدیدها و فرصت‌های هر یک از این دو طرح اقتصادی روسیه و طرح اقتصادی چین در آسیای مرکزی برای ایران به‌طور جداگانه می‌پردازیم. سپس در جدول ۱ فرصت‌ها و تهدیدهای این طرح‌ها و شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها بیان شده است.

الف) طرح‌های اقتصادی روسیه در آسیای مرکزی و فرصت‌ها و تهدیدهای آن برای ایران طرح‌های انتقال انرژی

جدول ۱. تهدیدها و فرصت‌های طرح‌های انتقال انرژی روسیه در آسیای مرکزی برای ایران

رمزگذاری گزینه‌ی	رمزگذاری سازمان یافته	رمزگذاری باز	گزاره‌های خبری
کشف	کشف	کشف مقوله‌های پایه‌ای	کشف مقوله‌های فراگیر
استفاده ایران از تهدیدهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در موضوع انرژی (فرصت)	استفاده ایران از مخالفت روسیه با حضور ترکیه در منطقه و انتقال انرژی	تهدیدزایی خط لوله انتقال انرژی «باکو-تفلیس-جیحان» برای ایران از سوی ترکیه	شکل‌گیری خط لوله «باکو-تفلیس-جیحان» تهدیدها و پیامدهای فراوانی برای ایران در پی دارد. به‌ویژه اینکه ترکیه رقیب جدی منطقه‌ای ایران محسوب می‌شود و این خط لوله سبب می‌شود نقش ترکیه در تحولات منطقه‌ای افزایش یابد.
ایجاد فرصت در جهت فروش نفت و گاز ایران از راه روسیه	ایجاد تعادل در مقابل ترکیه به‌واسطه تنش موجود میان روسیه و ترکیه	طرح انتقال انرژی روسیه از این دیدگاه می‌تواند برای ایران فرصت محسوب شود که تعادلی در مقابل ترکیه ایجاد کند و ایران بتواند از تنش موجود میان روسیه و ترکیه به‌سود خود استفاده کند.	جدا از توجه به طرح راه‌گذر شمال جنوب از مسیر ایران، این کشور به‌شدت مورد تحریم غرب بوده و نمی‌تواند محصولات انرژی خود را به بفروشد و دچار مشکلات اقتصادی زیادی در این زمینه شده است.
		فروش و انتقال محصولات انرژی ایران از راه روسیه	بخش زیاد درآمد ایران از فروش نفت و محصولات آن است؛ بنابراین ایران با توجه به روابط خود با روسیه می‌تواند از این ظرفیت در انتقال و فروش

محصولات خود به بازارهای جهانی استفاده کند.			
تبدیل شدن روسیه به یک قطب انرژی و فعال شدن مسیر ترانزیت این کشور از این دیدگاه برای ایران فرصت برآورد می‌شود.	تبدیل شدن روسیه به یک قطب انرژی و فعال شدن مسیر ترانزیتی		
اگر ایران وارد بحث انتقال انرژی مستقل از روسیه شود با مخالفت این کشور روبه‌رو خواهد شد.	مخالفت روسیه با ایران در موضوع انتقال انرژی	خارج کردن ایران از چرخه انتقال انرژی در آسیای مرکزی	به وجود آمدن تنش میان ایران و روسیه بر سر انتقال انرژی در آسیای مرکزی (تهدید)
روسیه به هیچ وجه رقیب قوی مانند ایران در حوزه انتقال انرژی را نمی‌پذیرد.	پذیرفته نشدن رقیب در حوزه انتقال انرژی از سوی روسیه		
روسیه به ایران به عنوان یک رقیب بالقوه می‌نگرد و از ورود و حضور ایران در فعالیت‌های مربوط با صدور و انتقال انرژی در منطقه جلوگیری می‌کند.	جلوگیری روسیه از نقش‌آفرینی ایران در انتقال انرژی آسیای مرکزی		
ایران تنها کشور منطقه است که موقعیت ترانزیتی بسیار مناسبی دارد که این موضوع همواره نگرانی روسیه را در پی داشته است.	نگرانی روسیه از ظرفیت بالای انتقال انرژی ایران	افزایش رقابت دو کشور بر سر مسیرهای حمل و نقل و ترانزیتی	
دو کشور ایران و روسیه نسبت به عبور خطوط انتقال انرژی از مبدأ دریای خزر به سمت بازارهای مصرف راهبردهای متفاوت یعنی مسیرهای شمالی و جنوبی را پیشنهاد می‌کنند.	راهبرد متفاوت ایران و روسیه در موضوع انتقال انرژی در آسیای مرکزی		

Source: Author

همان‌گونه که در جدول ۱ آمده، فرصت‌های طرح‌های انتقال انرژی روسیه در آسیای مرکزی برای ایران استفاده ایران از ظرفیت روسیه برای مقابله با تهدیدهای منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای در موضوع انرژی است. علاوه بر آن، تهدیدهای طرح‌های انتقال انرژی روسیه در آسیای مرکزی برای ایران، به وجود آمدن تنش میان ایران و روسیه بر سر انتقال انرژی در آسیای مرکزی است.

اتحادیه اقتصادی اوراسیایی

جدول ۲. تهدیدها و فرصت‌های طرح اتحادیه اقتصادی اوراسیایی در آسیای مرکزی برای ایران

گزاره‌های خبری	رمزگذاری باز	رمزگذاری سازمان یافته	رمزگذاری گزینشی
	کشف مقوله‌های پایه‌ای	کشف مقوله‌های سازمان یافته	کشف مقوله‌های فراگیر
ایران از مسیر ۲۹ بندر دریایی فعال خود از ظرفیت انتقال سریع کالا از جنوب آسیا به اروپا از مسیر آسیای مرکزی، قفقاز جنوبی و روسیه برخوردار است.	ظرفیت بالای ژئواستراتژیک ایران در جابه‌جایی کالا و خدمات در منطقه		توسعه روابط اقتصادی همه‌جانبه ایران با اعضای اتحادیه اوراسیایی (فرصت)
ایران فرصت‌های ویژه‌ای برای تبدیل شدن به مرکز جابجایی کالا و خدمات در منطقه به واسطه اتحادیه اقتصادی اوراسیایی دارد.	تبدیل شدن ایران به مرکز ترانزیت کالا و خدمات در منطقه به واسطه عضویت اوراسیایی دارد.	افزایش اهمیت ژئوپلیتیکی ایران	
بندر چابهار یکی از بندرهای است که در جنوب شرقی ایران واقع شده است و موقعیت بسیار خوبی برای تسهیل ارسال سریع کالا و خدمات میان اروپا و آسیای مرکزی دارد.	برخوردار از ظرفیت بالای بندر چابهار برای ارسال سریع کالا و خدمات میان اروپا و آسیای مرکزی		
دولت ایران اهمیت توسعه بندر چابهار را دریافته تا با آن انتقال محموله‌های ترانزیتی از افغانستان، ترکمنستان و دیگر کشورهای منطقه آسیای مرکزی را تسهیل کند.	درک ایران از اهمیت نقش آفرینی بندر چابهار در جابجایی محموله‌های افغانستان و آسیای مرکزی		
تخفیف‌های تعرفه‌ای برای صادرکنندگان ایرانی به کشورهای اتحادیه اقتصادی اوراسیایی	گرفتن تخفیف صادراتی برای تاجران ایرانی	ایجاد بازار فروش برای ایران	
ایجاد ارتباطی برای اتصال به بازاری با بیش از ۱۸۰ میلیون نفر به عنوان بازار بالقوه‌ای برای افزایش صادرات کشور	تسهیل صادرات کالا و خدمات ایران به منطقه اوراسیا		

<p>با توجه به تنوع بازار و تنوع منابع موجود در کشورهای عضو این اتحادیه پیوستن به آن فرصتی قابل توجه برای اقتصاد ایران ایجاد می‌کند و می‌تواند از این راه بخشی از اثر تحریم‌ها را جبران کند.</p>	<p>جبران کردن بخشی از آثار اقتصادی تحریم‌ها به واسطه روابط اقتصادی</p>			
<p>از آنجاکه اتحادیه اوراسیایی با کاهش استفاده از دلار، سهم پرداخت‌های تجاری با ارزش ملی را به ۷۰ درصد افزایش داده، می‌توان به کاهش استفاده از دلار در مبادلات تجاری خوش‌بین بود.</p>	<p>خوش‌بین بودن به کاهش استفاده از دلار در روابط تجاری در منطقه اوراسیا</p>	<p>اثر نهادن تحریم با توجه به افزایش ارتباط ایران</p>		
<p>روابط روسیه-ایران در آسیای مرکزی و اوراسیا بیانگر رویکرد تداوم و همزیستی در سیاست خارجی روسیه در برابر ایران است که بر روابط مطلوب با همسایه جنوبی خود و مشارکت در گفت‌وگوهای منطقه‌ای</p> <p>درباره مسائل مربوط به دریای خزر تأکید می‌کند.</p>	<p>افزایش نقش منطقه‌ای ایران و مشارکت در گفت‌وگوهای منطقه‌ای</p>			
<p>به نظر می‌رسد مهم‌ترین تهدید طرح اتحادیه اقتصادی اوراسیایی نبود تمایل و همگرایی در روابط آن با ایران است.</p>	<p>نبود تمایل و همگرایی در میان اعضای اوراسیا در روابط با ایران</p>		<p>شکاف منطقه اوراسیا رتال جامع علوم انسانی وجود بحران‌های مختلف امنیتی و حقوقی در منطقه اوراسیا</p>	
<p>بیشتر کشورهای عضو اتحادیه با بحران‌های متعدد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، مرزی، هویتی و مشروعیتی روبه‌روند که دوام و قوام حکومتی در این کشورها را با چالش اساسی روبه‌رو کرده است.</p>	<p>دستخوش مسائل و بحران‌های مختلف بودن بیشتر کشورهای عضو اتحادیه اوراسیایی</p>			
<p>آمریکا و غرب برای خارج کردن کشورهای این منطقه از مدار روسیه به واسطه</p>	<p>پیامدهای امنیتی و سرایت تهدیدها به مرزهای ایران</p>			

<p>انقلاب‌های رنگی هستند. بنابراین عضویت ایران و دخالت ایران در مسائل این کشورها تأثیرهای امنیتی برای ایران در پی دارد.</p>			
<p>برخی از چالش‌های منطقه در روابط ایران با این کشورها حل نشده است از جمله رژیم حقوقی دریای خزر. این مسئله می‌تواند نوعی سرگردانی برای ایران در زمینه عضویت در این نهاد ایجاد کند مانند رویدادی که در زمینه تلاش ایران برای عضویت در سازمان شانگهای رخ داده است.</p>	<p>از دست رفتن فرصت و زمان برای ایران</p>		
<p>مقایسه حجم و سهم تجارت خارجی ایران با ۵ کشور اتحادیه اقتصادی اوراسیای در برابر چین بسیار ناچیز و قابل چشم‌پوشی است. بنابراین کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیای در زنجیره تأمین ایران نمی‌توانند نقش آشکاری داشته باشند.</p>	<p>رقابت نابرابر و تأثیر آن بر اقتصاد ایران</p>	<p>بخش‌ها و نهادهای اتحادیه اوراسیایی از برتری رقابتی</p>	<p>داشته شدن پیامدهای منفی سیاسی و اقتصادی برای ایران به واسطه عضویت در اتحادیه اقتصادی اوراسیایی (تهدید)</p>
<p>فرصت پیش آمده در توسعه همکاری تجاری با کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیایی ممکن است سبب رقابت منفی میان تولیدکنندگان داخلی، تخریب برند تجاری ایران و ایجاد ذهنیت منفی در مشتریان نسبت به تولیدات ایرانی در بازارهای اتحادیه اوراسیایی شود.</p>	<p>تبلیغات منفی برای محصولات ایرانی</p>		
<p>بررسی شاخص‌های اقتصادی کشورهای عضو این اتحادیه نشان می‌دهد که بیشتر اقتصادها مبتنی بر صادرات</p>	<p>نبود دستاوردهای فناوری برای ایران</p>		

مواد خام و انرژی هستند. بنابراین خلاقیت و دستاورد مهمی در این اتحادیه دیده نمی‌شود تا ایران بتواند فناوری و دانش ویژه‌ای را در حوزه اقتصادی فراگیرد.			
ناهمگنی و ناهم‌سطحی اقتصادهای کشورهای عضو می‌تواند شرایط و رقابت نابرابری را برای تولیدکنندگان و صادرکنندگان ایرانی ایجاد کند. در واقع ممکن است سبب زیان آن‌ها شود.	زیان‌کردن تولیدکنندگان داخلی		

Source: Author

جدول ۲ نشان می‌دهد فرصت‌های طرح اقتصادی اتحادیه اوراسیایی در آسیای مرکزی برای ایران، گسترش روابط اقتصادی همه‌جانبه ایران با اعضای این اتحادیه است. همچنین تهدیدهای طرح اقتصادی اتحادیه اوراسیایی در آسیای مرکزی برای ایران، داشتن پیامدهای منفی سیاسی و اقتصادی به‌واسطه عضویت در اوراسیا است.

ب) طرح اقتصادی «کمر بند و راه» در آسیای مرکزی

جدول ۳. تهدیدها و فرصت‌های طرح اقتصادی ابتکار کمر بند و راه چین در آسیای مرکزی برای ایران

گزاره‌های خبری	رمزگذاری باز	رمزگذاری سازمان یافته	رمزگذاری گزینشی
	کشف مضمون‌ها پایه‌ای	کشف مضمون‌های سازمان یافته	کشف مضمون‌های فراگیر
آسیای مرکزی می‌تواند برای تبدیل شدن به رابط روابط تجاری بین چین و ایران عمل کند. منطقه آسیای مرکزی به دلیل گستره و ویژگی منحصر به فرد جغرافیایی خود برای این اتصال اهمیت زیادی دارد و می‌تواند به عنوان پلی میان اقتصاد چین و ایران به شمار آید.	آسیای مرکزی به عنوان رابط روابط تجاری ایران و چین	افزایش و گسترش روابط ایران و چین	تقویت و گسترش همکاری‌های ایران با چین و کشورهای عضو شانگهای (فرصت)

راه‌های ارتباطی جدید می‌تواند زمان و قیمت کالاهای منتقل شده میان چین و آسیای مرکزی و ایران را به نصف کاهش دهد.	کاهش زمان و قیمت تمام‌شده کالاها میان کشورهای منطقه		
امنیت، منابع انرژی و حمل و نقل سه مؤلفه بسیار اساسی است که کشورهای آسیای مرکزی می‌توانند مبتنی بر آن‌ها بستر ساز همکاری ایران با چین در آن منطقه باشند.	امنیت، منابع انرژی و حمل و نقل مؤلفه‌های بسترهای همکاری چین و ایران در آسیای مرکزی		
مهم‌ترین بستر همگرایی امنیتی کشورهای آسیای مرکزی با چین و ایران در موضوع‌های امنیتی این منطقه، سازمان همکاری شانگهای است.	سازمان همکاری شانگهای بستر همگرایی امنیتی کشورهای آسیای مرکزی با چین و ایران		
عضویت کامل ایران در سازمان همکاری شانگهای می‌تواند شکستی برای سیاست‌های آمریکا علیه ایران و چین باشد.	شکست سیاست‌های آمریکا به واسطه عضویت کامل ایران در سازمان همکاری شانگهای	فراهم‌شدن شرایط برای عضویت ایران در شانگهای	
با عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای، ایران از انزوای خارج می‌شود.	خارج شدن ایران از انزوای به واسطه عضویت در این سازمان		
قزاقستان و چین به عنوان اعضای اصلی سازمان همکاری شانگهای از عضویت کامل ایران در این سازمان حمایت می‌کنند.	حمایت قزاقستان و چین از عضویت کامل ایران در سازمان همکاری شانگهای		
موقعیت ژئوپلیتیکی ایران در چشم‌انداز راهبردی چین نیز مؤثر است.	مؤثر بودن موقعیت ژئوپلیتیکی ایران در چشم‌انداز راهبردی چین		
موقعیت ایران بین مناطق آسیای مرکزی و منطقه خاورمیانه به عنوان مهم‌ترین منابع تأمین کننده انرژی جهان برای چین اهمیت زیادی دارد.	اهمیت داشتن موقعیت تأمین‌کنندگی انرژی ایران از سوی چین	افزایش اهمیت موقعیت ایران در حوزه انرژی و تجارت	
چین به دنبال مسیرهای کوتاه و اقتصادی برای تجارت با جهان است و ایران این برتری را برای چین فراهم می‌کند.	موقعیت برتر ایران برای تجارت چین با جهان		افزایش اهمیت موقعیت ژئوپلیتیکی ایران در حوزه‌های مختلف اقتصادی (انرژی، حمل و نقل و تجارت) (فرصت)

<p>نزدیکی ایران به خلیج فارس و دریای عمان مهم‌ترین عامل تحریک‌کننده چین برای ارتباط نزدیک با ایران در سال‌های آتی به‌ویژه در قالب طرح یک کمربند، یک راه است.</p>	<p>جذابیت موقعیت ایران برای چین به دلیل نزدیکی به خلیج فارس و دریای عمان</p>	
<p>قزاقستان و ترکمنستان به‌عنوان صادرکننده منابع انرژی با هدف تأمین امنیت انرژی نیازمند همکاری با کشورهای مختلف از جمله ایران و چین هستند.</p>	<p>نیازمندبودن قزاقستان و ترکمنستان به همکاری با ایران و چین برای صادرات انرژی</p>	
<p>ایران با نقش آفرینی در حمل و نقل و قیمت جهانی این مواد خام، هزینه‌های انرژی چین را تعدیل کند.</p>	<p>تعدیل شدن هزینه‌های تأمین منابع انرژی برای چین</p>	
<p>سیاست‌های چین در حوزه انرژی در مناطق مختلف از جمله در خلیج فارس، آسیای مرکزی و حوزه دریای خزر به همکاری ایران نیازمند است.</p>	<p>نیاز چین به همکاری ایران برای انتقال انرژی</p>	
<p>ایران از منابع غنی انرژی بهره‌مند است و می‌تواند از مهم‌ترین تأمین‌کنندگان منابع نفت و گاز چین باشد.</p>	<p>تأمین شدن نیازهای انرژی چین از سوی ایران</p>	
<p>مهم‌ترین هدف برخی از کشورهای آسیای مرکزی مانند ترکمنستان و قزاقستان تا سال ۲۰۲۵ در حوزه حمل و نقل، گسترش سیستم حمل و نقل خود در جهت یکپارچه‌سازی سیستم حمل و نقل بین‌المللی و افزایش حجم ترافیک حمل و نقل این کشور است.</p>	<p>تمایل به متصل شدن به سیستم حمل و نقل بین‌المللی از سوی ترکمنستان و قزاقستان</p>	<p>افزایش اهمیت موقعیت ترانزیتی و حمل و نقل ایران</p>
<p>ایران به دنبال ارتباط مستقیم با کشورهای آسیای مرکزی است و بیشتر می‌خواهد بندرهای دریایی خود را به محلی برای حمل و نقل کالا از کشورهای آسیای مرکزی تبدیل کند.</p>	<p>تمایل ایران به تبدیل کردن بندرهای دریایی برای حمل و نقل کالا از کشورهای آسیای مرکزی</p>	
<p>در حال حاضر، راه آهن مشترک قزاقستان- ترکمنستان- ایران</p>	<p>برخورداربودن از برتری اقتصادی خط جابه‌جایی</p>	

می تواند سالانه حدود ۱۲ میلیون تن کالا را انتقال دهد و راهی برای ارتباط ایران با چین است.	برای دو طرف		
چین می تواند با همکاری ایران ثبات را نه تنها در کل منطقه بلکه در کشورهای منطقه به کار گیرد که پیامد آن تضمین اجرای طرح یک کمربند، یک راه چین است. این مسئله ارتقای نقش و اهمیت منطقه ای و جهانی ایران را در پی خواهد داشت.	ارتقای نقش و اهمیت منطقه ای و جهانی ایران در همکاری ایران و چین در این طرح	گسترش نفوذ منطقه ای ایران	
ایران نقش مهمی در مبارزه با تروریسم و قاچاق مواد مخدر در منطقه دارد.	نقش مهم ایران در مقابله با تروریسم و قاچاق مواد مخدر در منطقه		
ایران به عنوان یکی از کشورهای مهم در خاورمیانه، به دلیل روابط عمیق و دوستانه ای که با کشورهای چین، عراق، سوریه، یمن و افغانستان دارد، می تواند نقشی مهمی در برقراری ثبات داشته باشد.	نقش مهم ایران در برقراری ثبات در منطقه به دلایل روابط عمیق با برخی کشورهای منطقه		
موقعیت منحصربه فرد ژئواستراتژیک ایران بستر مناسبی برای تبدیل کردن ایران به عنوان پل اصلی ارتباطی بین چین و آسیای شرقی و جنوبی به ویژه هند با روسیه و کشورهای اروپایی از یک سو و کشورهای آسیای مرکزی و روسیه با کشورهای حاشیه خلیج فارس و شمال آفریقا از دیگر سو فراهم می کند.	برخورداری ایران از موقعیت ژئواستراتژیک در منطقه	افزایش درآمد ترانزیتی ایران	
با رشد خیره کننده حجم تجارت جهانی که سالانه به مرز ۲۰ تریلیون دلار نزدیک شده است و مبادله و توزیع حجم عظیمی از کالاها میان قطب های اقتصادی، مشارکت مناسب در این طرح می تواند جایگاه ارتباطی کشورمان را ارتقا بخشد.	ارتقای جایگاه ارتباطی ایران در روابط بزرگ کالاهای اقتصادی		
موقعیت منحصربه فرد ژئواستراتژیک ایران می تواند ظرفیت عظیم درآمد	درآمدزایی برای کشور به واسطه برخورداری از		

<p>جابه‌جایی کالاها برای کشور به ارمغان آورد.</p>	<p>موقعیت ژئواستراتژیک</p>		
<p>روس‌ها نسبت به گذشته توجه بیشتری به گسترش روابط با ایران و چین دارند، اما این کشور همواره نسبت به افزایش نقش دیگر قدرت‌ها در منطقه آسیای مرکزی و اوراسیا حساس بوده و به آن واکنش نشان داده است.</p>	<p>حساس بودن روسیه به نقش آفرینی دیگر کشورها در آسیای مرکزی</p>		
<p>از دید روس‌ها طرح «یک کمربند، یک راه» می‌تواند محلی برای نفوذ منطقه‌ای ایران و چین در حیاط خلوت یا خارج نزدیک آن‌ها باشد.</p>	<p>نگرانی روس‌ها از نفوذ ایران و چین در اوراسیا</p>	<p>افزایش تنش در روابط ایران و روسیه</p>	
<p>نزدیکی مذهبی و ایدئولوژیک ایران با کشورهای این منطقه می‌تواند مقوم آن چیزی باشد که از دید مسکو افراطی‌گرایی و تقویت گروه‌ها و جنبش‌های اسلام‌گرایانه است. در نتیجه، اجرای این طرح و مشارکت ایران در آن می‌تواند تهدیدی برای روابط ایران و روسیه باشد.</p>	<p>نگرانی روسیه از گسترش تهدیدهای اسلام‌گرایی در منطقه آسیای مرکزی</p>		<p>به وجود آمدن تنش و برهم خوردن توازن منافع میان کشورهای درگیر این طرح (تهدید)</p>
<p>خطر طرح‌های اقتصادی چین برای ایران و روسیه از نظر کارشناسان خطری چندان جدی نیست یا در حد خطر اقتصادی دانسته می‌شود، اما از بزرگ‌ترین خطرها برای منافع ایران و روسیه نفوذ چین است.</p>	<p>نگرانی ایران و روسیه از نفوذ چین در منطقه</p>	<p>جاء طلبی‌های ژئوپلیتیکی چین و تهدید آن برای منافع ایران و روسیه</p>	
<p>برخلاف اعتقاد بسیاری از کارشناسان چین در پی نفوذ اقتصادی نخواهد بود، بلکه نوعی جابه‌جایی جغرافیایی و ژئواستراتژیک و ژئواکونومیک دارد.</p>	<p>جاء طلبی جغرافیایی، ژئواستراتژیک و ژئواکونومیک چین در منطقه</p>		
<p>چین با این پیش‌فرض که میان قدرت‌های بزرگ و از جمله چین، روسیه و آمریکا، بر سر کنترل منابع انرژی به عنوان قدرت نرم، رقابتی</p>	<p>به وجود آمدن رقابت بر سر کنترل منابع انرژی میان کشورهای چین، روسیه و آمریکا در منطقه</p>		

سخت آغاز شده که در آن بُرد یکی مساوی با باخت دیگری است، پایه‌عرضه رقابت بر سر منابع انرژی آسیای مرکزی گذاشته است.			
سیاست انرژی چین به‌معنای سرآغازی بر پایان انحصار مسکو بر منابع انرژی آسیای مرکزی و خطری جدی برای سیاست مبتنی بر انرژی ایران در منطقه خواهد بود.	تهدیدز بودن این طرح برای روسیه و ایران در حوزه سیاست مبتنی بر انرژی		
چین در تداوم سنت قدرت‌های نوپدید در این منطقه در پی نفوذ سیاسی نیز خواهد بود و چین در مرحله بعدی در پی تولید امنیت برای این کشورها بر خواهد آمد.	مداخله سیاسی و امنیتی چین در منطقه		
طرح کمربند اقتصادی جاده ابریشم هرگز به‌طور کامل طرحی همگرایانه نیست و نخواهد بود.	همگرانبودن طرح کمربند اقتصادی جاده ابریشم		
اساس طرح کمربند اقتصادی جاده ابریشم توجه به گسترش ظرفیت صنعتی کشورهای که کمربند اقتصادی جاده ابریشم از مسیر آن‌ها عبور خواهد کرد نیست، بلکه توسعه مؤثر مناطق غربی خود چین، مقدم بر همه چیز است.	به دنبال داشتن منافع ملی بیشتر چینی‌ها در سایه طرح کمربند اقتصادی جاده ابریشم	خوش بینی بیش از اندازه به این طرح و پیامدهای آن برای ایران،	
اجرای کمربند اقتصادی جاده ابریشم و راه ابریشم دریایی که عهده‌دار کاهش فاصله در توسعه مناطقی از چین و در اساس بالابردن ظرفیت تولیدی آن‌هاست، ضمن تبدیل چین به یکی از مراکز اطلاعاتی صنعتی نوآورانه جهان، باید به حل این مسئله کمک کند.	کاهش فاصله در توسعه مناطق مختلف چین با اجرای طرح	روسیه و کشورهای منطقه	

Source: Author

جدول ۳ نشان می‌دهد فرصت‌های طرح اقتصادی ابتکار «یک کمربند، یک راه» در آسیای مرکزی برای ایران، تقویت و گسترش همکاری‌های ایران با چین و کشورهای عضو سازمان همکاری‌های شانگهای و افزایش اهمیت موقعیت ژئوپلیتیکی ایران در حوزه‌های مختلف اقتصادی (انرژی، حمل‌ونقل و تجارت) خواهد بود. همچنین تهدیدهای طرح اقتصادی «یک

کمربند، یک راه» در آسیای مرکزی برای ایران، به‌وجودآمدن تنش و برهم‌خوردن توازن منافع میان کشورهای درگیر این طرح است.

مقایسه شباهت و تفاوت فرصت‌ها و تهدیدهای طرح‌های اقتصادی روسیه و چین در آسیای مرکزی برای ایران

پس از انجام فرایند رمزگذاری موضوعی نسبت به فرصت‌ها و تهدیدهای طرح‌های اقتصادی روسیه و چین در آسیای مرکزی برای ایران و کشف و شناسایی مضمون‌های پایه‌ای، سازمان‌یافته و فراگیر، در این بخش براساس مضمون‌های فراگیر برگرفته از رمزگذاری گزینشی فرصت‌ها و تهدیدهای طرح‌های اقتصادی روسیه و چین در آسیای مرکزی برای ایران را مقایسه می‌کنیم و جنبه شباهت و تفاوت آنان را نشان می‌دهیم.

جدول ۴. شباهت و تفاوت تهدیدها و فرصت‌های طرح‌های اقتصادی چین و هند در آسیای

مرکزی برای ایران

تفاوت	شباهت	تهدیدها	فرصت‌ها	ملاک‌ها طرح‌های اقتصادی قدرت‌ها	
				روسیه	چین
* بروز اختلاف و تنش میان ایران و روسیه با اجرایی‌شدن طرح‌های انتقال انرژی	افزایش اهمیت ژئوپلیتیکی و گسترش روابط	به‌وجودآمدن تنش میان ایران و روسیه بر سر انتقال انرژی در آسیای مرکزی	* استفاده ایران از ظرفیت روسیه برای مقابله با تهدیدهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در موضوع انرژی	طرح‌های انتقال انرژی	
* داشتن پیامدهای منفی فرامنطقه‌ای سیاسی و اقتصادی برای ایران با اجرایی‌شدن طرح اوراسیایی	ایران با کشورهای درگیر این طرح‌های اقتصادی	داشتن پیامدهای منفی سیاسی و اقتصادی برای ایران به‌واسطه عضویت در اوراسیا	گسترش روابط اقتصادی همه‌جانبه ایران با اعضای اتحادیه اوراسیایی	اتحادیه اقتصادی اوراسیایی	
* به‌وجودآمدن تنش و برهم‌خوردن توازن منافع میان کشورهای درگیر طرح اقتصادی چین		به‌وجودآمدن تنش و برهم‌خوردن توازن منافع میان	* تقویت و گسترش همکاری‌های ایران با چین و	طرح اقتصادی «ابتکار کمربند و	

		کشورهای درگیر این طرح	کشورهای عضو شانگهای *افزایش اهمیت موقعیت ژئوپلیتیکی ایران در حوزه‌های مختلف اقتصادی (انرژی، حمل و نقل و تجارت)	راه	
--	--	--------------------------	---	-----	--

Source: Author

همان‌گونه که جدول ۴ و مضمون‌های فراگیر نتیجه فرایند رمزگذاری گزینشی (جدول‌های ۱، ۲ و ۳) نیز نشان می‌دهد؛ شباهت طرح‌های اقتصادی روسیه و چین در آسیای مرکزی برای ایران از نظر فرصت، افزایش اهمیت ژئوپلیتیکی ایران و گسترش روابط ایران با کشورهای درگیر طرح‌های اقتصادی است. همچنین، تفاوت طرح‌های اقتصادی روسیه و چین در آسیای مرکزی برای ایران از نظر تهدید، داشتن پیامدهای منفی سیاسی و اقتصادی برای ایران به‌واسطه اجرای طرح‌های اقتصادی روسیه و به‌وجودآمدن تنش و برهم‌خوردن توازن منافع میان کشورهای درگیر طرح اقتصادی چین است.

نتیجه

هدف این نوشتار مطالعه تطبیقی فرصت‌ها و تهدیدهای طرح‌های اقتصادی روسیه و چین در آسیای مرکزی برای ایران است. نتایج نشان می‌دهد که فرصت‌های طرح‌های انتقال انرژی روسیه در آسیای مرکزی برای ایران، استفاده ایران از ظرفیت روسیه برای مقابله با تهدیدهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در موضوع انرژی است؛ زیرا ایران می‌تواند از مخالفت روسیه با حضور ترکیه در منطقه و انتقال انرژی استفاده کند. همچنین برای فروش نفت و گاز خود از مسیر روسیه اقدام کند. تهدیدهای طرح‌های انتقال انرژی روسیه در آسیای مرکزی برای ایران، به‌وجودآمدن تنش میان ایران و روسیه بر سر جابه‌جایی انرژی در آسیای مرکزی است، زیرا به‌دلیل توافق نکردن روسیه و ایران در موضوع انتقال انرژی در آسیای مرکزی، فدراسیون روسیه خواستار خارج کردن ایران از چرخه انتقال انرژی در آسیای مرکزی است.

فرصت‌های طرح اقتصادی اتحادیه اوراسیایی در آسیای مرکزی برای ایران، گسترش روابط اقتصادی همه‌جانبه ایران با اعضای اتحادیه اوراسیایی است. زیرا افزایش اهمیت ژئوپلیتیکی ایران موجب ایجاد بازار فروش برای محصولات ایران به منطقه اوراسیا شده است. همچنین افزایش ارتباط ایران با منطقه اوراسیا سبب بی‌اثر شدن تحریم می‌شود. تهدیدهای طرح اقتصادی اتحادیه اوراسیایی در آسیای مرکزی برای ایران، داشتن پیامدهای منفی سیاسی و اقتصادی به‌واسطه عضویت در اوراسیا است؛ زیرا بحران‌های مختلف امنیتی و حقوقی را برای

کشور ایران به دنبال دارد و اتحادیه اوراسیایی مزیت رقابتی لازم نسبت به دیگر کشورها به‌ویژه چین و هند را ندارد. فرصت‌های طرح اقتصادی «کمربند و راه» در آسیای مرکزی برای ایران، تقویت و گسترش همکاری‌های ایران با چین و کشورهای عضو سازمان همکاری‌های شانگهای و افزایش اهمیت موقعیت ژئوپلیتیکی ایران در حوزه‌های مختلف اقتصادی (انرژی، حمل‌ونقل و تجارت) خواهد بود. بدین ترتیب افزایش و گسترش روابط ایران و چین بستر لازم را برای بهبود روابط ایران با کشورهای آسیای مرکزی برای عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای را فراهم می‌کند. افزایش اهمیت موقعیت ترانزیتی، انرژی و تجاری ایران، ضمن اینکه درآمد اقتصادی را برای کشور به دنبال دارد، موجب گسترش نفوذ منطقه‌ای ایران خواهد شد. تهدیدهای طرح اقتصادی «کمربند و راه» در آسیای مرکزی برای ایران، به‌وجود آمدن تنش و برهم خوردن توازن منافع میان کشورهای درگیر این طرح است، زیرا موجب به‌وجود آمدن تنش در روابط ایران و روسیه می‌شود. خوش‌بینی بیش از اندازه به این طرح برای ایران، روسیه و کشورهای منطقه به‌سبب جاه‌طلبی‌های ژئوپلیتیکی چین پیامدهای خوشایندی نخواهد داشت. وجوه اشتراک دو طرح اقتصادی روسیه در آسیای مرکزی برای ایران، گسترش روابط ایران با روسیه و کشورهای درگیر طرح‌های اقتصادی است. برخی طرح‌های اقتصادی روسیه در آسیای مرکزی برای ایران، بروز اختلاف و تنش میان ایران و روسیه با اجرایی شدن طرح‌های انتقال انرژی و همچنین داشتن پیامدهای منفی فرامنطقه‌ای سیاسی و اقتصادی برای ایران با اجرایی شدن طرح اوراسیا است.

اجرای طرح اقتصادی چین در آسیای مرکزی برای ایران از نظر فرصت، تقویت و گسترش همکاری‌های ایران با چین و کشورهای عضو شانگهای و افزایش اهمیت موقعیت ژئوپلیتیکی ایران در حوزه‌های مختلف اقتصادی (انرژی، حمل‌ونقل و تجارت) است. اجرای طرح اقتصادی چین در آسیای مرکزی برای ایران از نظر تهدید، به‌وجود آمدن تنش و برهم خوردن توازن منافع میان کشورهای درگیر این طرح است. همچنین نتایج این پژوهش نشان داد وجه اشتراک طرح‌های اقتصادی روسیه و چین در آسیای مرکزی برای ایران از نظر فرصت، افزایش اهمیت ژئوپلیتیکی ایران و گسترش روابط ایران با کشورهای درگیر این طرح‌های اقتصادی است. وجه تفاوت طرح‌های اقتصادی روسیه و چین در آسیای مرکزی برای ایران از نظر تهدید، داشتن پیامدهای منفی سیاسی و اقتصادی برای ایران به‌واسطه اجرای طرح‌های اقتصادی روسیه و به‌وجود آمدن تنش و برهم خوردن توازن منافع میان کشورهای درگیر طرح اقتصادی چین است.

References

- Mayer, Maximilian (2018), "China's Rise as Eurasian Power: The Revival of the Silk Road and Its Consequences", in: **Rethinking the Silk Road: China's Belt and Road Initiative and Emerging Eurasian Relations**, (ed.)

- M. Mayer, Palgrave Macmillan, Singapore, pp.1-42, (doi: 10.1007/978-981-10-5915-5_1).
- Jinping, Xi (2014), **The Governance of China, Foreign Languages Press, Beijing**, Beijing Law Review, China, Createspace Independent Pub.
- Klimes, Ondřej (2017), “China’s Cultural Soft Power: the Central Concept in the Early Xi Jinping Era (2012–2017)”, **Acta Universitatis Carolinae Philologica**, Vol. 2017, No. 4, pp. 127–150, (doi:10.14712/24646830.2017.45).
- Vangeli, Anastas (2018), “Global China and Symbolic Power: the Case of 16+1 Cooperation”, **Journal of Contemporary China**, Vol. 27, No. 113, pp. 674–687 (doi:10.1080/10670564.2018.1458056).
- Omelicheva, Mariya (2018), “Russia’s Foreign Policy in Central Asia”, in: **Routledge Handbook of Russian Foreign Policy**, pp. 325-337, Available at: file:///C:/Users/asus/Downloads/OmelichevaRussiaFPinCentral-Asia.pdf, (Accessed on: 16/9/2020).
- Sopilko, N. Yu, Rina Shatalova and Natalia Navrotskaia (2019), “Integration Potential for Technological Cooperation of the EAEU Countries”, **Advances in Social Science, Education and Humanities Research**, Vol. 240, pp. 616-618, (doi:10.2991/sicni-18.2019.125)
- Evgeny, Vinokuroy (2017), “Eurasian Economic Union: Current State and Preliminary Results”, **Russian Journal of Economics**, Vol. 3, No. 1 pp. 54-70, (doi.org/10.1016/j.ruje.2017.02.004).
- Gholizadeh, Ali Vali and Zaki, Yashar (2008), “Study and Analysis Geopolitical Position and Geo-Economics of Iran for Countries GIS”, **Geopolitical Quarterly**, Vol. 4, No. 3, pp. 21- 56, Available at: <http://ensani.ir/file/download/article/20120326120638-1155-82.pdf>, (Accessed on:14/4/1400), [In Persian].
- Karimipour, Davood and Seyed Amir Niakooi (2017), “The Role of Energy Diplomacy in Foreign Policy: A Comparative Study of Russia & Qatar”, **Strategic Policy Research**, Vol. 6, No. 22, pp. 177-205, Available at: https://qpss.atu.ac.ir/article_8079_91beefec59742b68de585b614db47ed3.pdf, (Accessed on:23/9/1400), [In Persian].
- Mahkoubi, Hojjat and Mahnaz Goudarzi (2019), “Effect of Central Eurasia on Geoeconomic Position of Islamic Republic of Iran”, **Central Eurasia Studies**, Vol. 12, No. 2, pp. 519-638, (doi: 10.22059/JCEP.2019.267106.449803), [in Persian].
- Daneshnia, Farhad (2011), “Application of Theory of Games and Neoliberal Institutionalism in Behavioral Analysis of Main Actor Opec Gasi”, **Research Journal of Political Science**, Vol. 8, No. 1, pp. 30-243, Available at: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/957583>, (Accessed on: 9/7/1400), [in Persian].

- Sadeghi, Seyed Shamsedin (2012), "Russia Energy Policy Strategy in Eurasia, Positions and Obstacles", **Foreign Communications Quarterly**, Vol. 4, No. 1, pp. 219-246, (doi: 10.22059/JCEP.2014.52974), [in Persian].
- Rezapour, Daniyal and Reza Simbar (2019), "China New Silk Road Initiative; Opportunities and Threats for Iran, Pakistan, and Kazakhstan", **Journal of International Political Economy Studies**, Vol. 1, No. 1, pp. 186-157, (doi: 10.22126/IPES.2019.1189), [in Persian].
- Yazdani, Inayatullah and Ehsan Fallahi (2017), "Iran-Russia Foreign Policy Interaction in Confrontation with the East-West Axis in the South Caucasus", **Central Eurasian Studies**, Vol. 9, No. 2, pp. 430-411, (doi: 10.22059/JCEP.2016.60552), [in Persian].
- Mirtorabi Hosseini, Seyed Saeed and Omid Khazaei (2019), "The Role of Russian Diplomacy & Energy Security Strategy in Russian Foreign Policy (2015-2000)", **Political Strategy Quarterly**, Vol. 3, No. 8, pp.107-132, Available at: <https://media.farsnews.ir/Uploaded/Files/Documents/1396/08/09/13960809002223.pdf>, (Accessed on:28/11/1400), [in Persian].
- Faraji Rad, Abdul Reza and Ruhollah Salehi Dolatabadi (2017), "The Importance of the Role of Energy in Russian Foreign Policy", **Quarterly Journal of Central Asian & Caucasus Studies**, Vol. 23, No. 98, pp. 33-66, Available at: <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=303794>, (Accessed on:17/5/1399), [in Persian].
- Mirfakhraei, Sayyed Hassan (2015), "Eurasian Economic Union & its Geoeconomic Requirements for Iran", **International Relations Studies**, Vol. 8, No. 32, pp. 143-175, Available at: https://journals.iau.ir/article_521478.html, (Accessed on:11/2/1398), [in Persian].
- Львович, сыроежкин (2016), Проект «Экономический пояс Шёлкового пути» в сложном пространстве Центральной Азии, контуры глобальных трансформаций - выпуск, **контуры глобальных трансформации** Vol. 6, No. 9, pp. 104-117, Available at: (file:///C:/Users/asus/Desktop/%D8%B1%D9%88%D8%B3%DB%8C%D9%87/asiya%20), (Accessed on: 15/3/2021).
- Уляницкий, Владимир Антонович (1911), **Международное право (вместо литографированного издания лекций)**, Русский, Томск, Сибирского Товарищества Печатного Дела.